

1. ועדת המעקב העליונה לענייני הערבים בישראל
 2. ועדת המעקב העליונה לענייני החינוך הערבי בישראל
 3. עדאלה – המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל
- ע"י ב"כ עוה"ד חסן ג'בארין ואח'
מעדאלה- המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל
ת"ד 510 שפרעם 20200 טלפון 9501610-04, פקס 9503140-04

העותרים

- נ ג ד -

ראש ממשלת ישראל
על ידי פרקליטות המדינה, ירושלים

המשיב

בקשה להוספת סעד רביעי לעתירה והוצאת צו על תנאי בגינו

מוגשת בזאת בקשה לתיקון סעדי עתירה זו על ידי הוספת סעד רביעי המורה כי "לחילופין: מדוע לא להוסיף את שבעת היישובים הבדווים המוכרים בנגב (רהט, תל-שבע, שגב שלום, ערעה, חורה, כסיפה ולקיה) לרשימת היישובים והסקטורים אשר הוחלט להעניק להם הטבות שניתנות על ידי משרד החינוך, התרבות והספורט לאיזורי עדיפות לאומית א'." כמו כן, מתבקש בית משפט נכבד זה להוציא צו על תנאי, במעמד זה, בגין סעד חילופי זה.

ואלה הם נימוקי הבקשה:

1. ב"כ המשיב, עו"ד אורית קורן, מסכימה להגשת בקשה זו ולהוספת הסעד המבוקש. אולם היא מבקשת שיינתן לה להגיב עד ה- 7/3/04 לעניין הוצאת צו על תנאי בגין הסעד המבוקש.
2. העתירה המקורית הוגשה בשנת 1998. בהתאם להחלטת בית-משפט נכבד זה מיום 2/12/03, הוגשה עתירה חדשה זו אשר התבקשו העותרים לשמור על שלושת הסעדים המקוריים שהופיעו בה ואשר בגינם הוצא צו על תנאי. אי לכך, לא היה מן האפשר להוסיף סעדים נוספים לעתירה החדשה זו.
3. הוספת הסעד הרביעי המבוקש הינה מתבקשת לאור השינויים המיוחדים, שיפורטו להלן, שאירעו מאז הגשת העתירה המקורית בשנת 1998 בכל הקשור למצבם של שבעת היישובים

הבדווים. שינויים אלה מצדיקים הוספת סעד מיוחד המתייחס באופן ספציפי ליישובים הבדווים בנגב.

4. הוספת הסעד המבוקש לא פוגעת במבנה המשפטי והעובדתי של עתירה זו, ואין בה בכדי להכביד על המשך הדיונים בעתירה זו. שכן, הסעד המבוקש נגזר מהסעד השלישי של העתירה שבגיניו הוצא צו על תנאי ואשר מורה כי "מדוע לא להוסיף את יישובי הסקטור הערבי בישראל לרשימת היישובים והסקטורים אשר הוחלט להעניק להם הטבות שניתנות על ידי משרד החינוך, התרבות והספורט לאיזורי עדיפות לאומית א'. " לכן, הסעד המבוקש אינו אלא חלק מהסעד השלישי המתייחס לכלל היישובים הערביים בישראל.

5. העותרים יטענו כי, מן הדין ומן הצדק להוציא במעמד זה צו על תנאי בגין הסעד המבוקש, ולו משום שהוא מהווה חלק מהסעד השלישי שכבר הוצא בגינו צו על תנאי; כמו כן, הוצאת צו על תנאי במעמד זה, יחסוך דיונים רבים העלולים לעכב את ההכרעה הסופית בעתירה זו שהוגשה בשנת 1998, והוא יאפשר למשיב להשיב על כל הסעדים שבעתירה במקשה אחת ובמועד אחד.

6. בנוסף לכל, טעמי נוחיות מנהלית וסדרי דין מחזקים את בקשת הוצאת צו על תנאי במעמד זה. שכן, המשיב טרם הגיש תשובתו לשלושת הסעדים שבגינם הוצא צו על תנאי, לכן, הוצאת צו על תנאי במעמד זה, תאפשר הגשת תשובה אחת לכלל הסעדים המבוקשים. לא למותר לציין, כי ממילא המשיב ביקש בהסכמה אורכה ל- 21 ימים בכדי להגיש את תגובתו לעתירה, תקופה מספקת אשר מאפשרת לו להשיב גם על הסעד המבוקש.

7. להלן פירוט החלק המשפטי והעובדתי המתייחסים לסעד המבוקש.

החלק המשפטי והעובדתי בגין הסעד המבוקש

1. העותרים יטענו כי החלק העובדתי והמשפטי של עתירה זו ואשר מתייחסים לסעד מס' 3 שבעתירה מהווים חלק בלתי נפרד מהטיעונים התומכים בסעד הרביעי המבוקש.

2. מצבם הסוציו-אקונומי של שבעת היישובים הבדווים שהסעד הרביעי המבוקש מתייחס אליהם הינו הירוד והקשה ביותר בישראל. דו"ח ועדת החקירה הממלכתית לחקר אירועי אוקטובר בראשות כבי' השופט אור (להלן: דו"ח ועדת אור) התייחס למצבם של יישובים אלה בעמ' 53 לדו"ח לאמור:

"סוגיית העוני בולטת באופן מיוחד במגזר הבדווי. האוכלוסייה הבדווית בנגב היא האוכלוסייה העניה ביותר בישראל. בתקופה הנדונה חיו 70%-65% מתוכה מתחת לקו העוני. שישה מתוך שבעה היישובים הבדוויים דורגו באשכול הנמוך ביותר מבחינה חברתית-כלכלית. הבדווים נמצאים בראש טבלאות האבטלה בישראל. תנאי

החיים של אוכלוסייה זו קשים ביותר. תושבי הפזורה, שרבים מהם מתגוררים בפחונים ובצריפים, לא נהנו מאספקת חשמל סדירה, ממים זורמים, מפינוי אשפה ומסלילת דרכים. זרימת הביוב היתה פתוחה ונוסף לכך - הוזרמו שפכים מן הערים בנגב לנחלים שבאזורי מגוריהם. גם שירותי הבריאות, החינוך והרווחה רחוקים מן הנודרש. מצוקת הבדווים הועלתה על ידי מנהיגי המגזר הערבי והצטרפה לשורת הנושאים שהסעירו את הרוחות בחברה הערבית ערב אירועי אוקטובר 2000. "

ובעמ' 767 לדו"ח הנ"ל צוין כי :

"זכותם של אזרחיה הערבים של המדינה לשוויון נובעת מעצם היותה של מדינת ישראל מדינה דמוקרטית, ובהיות הזכות לשוויון זכות יסוד של כל אזרח במדינה. יחס מפלה נוגד את זכות היסוד לשוויון הגלומה, לדעת רבים, בזכות האדם לכבוד. ודאי וודאי שהדברים תופסים כשמדובר בהפליה על רקע גזע או לאום. לפיכך, מעניינה של המדינה הוא לפעול למחיקת כתם ההפליה של אזרחיה הערבים, על צורותיה וביטויה השונים.

למעשה, אין מחלוקת על הצורך החיוני בהשגת יעד זה. גם גורמי הביטחון, ובהם שירות הביטחון הכללי, עומדים השכם והערב על חשיבותו הרבה. בהקשר זה, על המדינה ליזום, לפתח ולהפעיל תכניות לסגירת הפערים, תוך שימת דגש על תחומי התקציב, בכל הנוגע לחינוך, לשיכון, לפיתוח תעשייתי, לתעסוקה ולשירותים. **תשומת לב מיוחדת יש להפנות לתנאי חייהם ומצוקתם של הבדווים. אין עוד מקום להתעלמות מנושא זה או לדחיקתו לשוליים. על המדינה, באמצעות דרגיה הבכירים ביותר, לפעול לסגירת הפערים בהקדם באופן נחרץ וברור, תוך קביעת יעדים ברורים ומוחשיים, ולוחות זמנים מוגדרים.**"

דו"ח ועדת החקירה הממלכתית לבירור ההתנגשויות בין כוחות הביטחון לבין אזרחים ישראלים באוקטובר 2000, דין וחשבון (ספטמבר 2003)

3. מצבם הסוציו-אקונומי של שבעת היישובים הבדואים בנגב הולך ומחמיר עם הזמן. לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שפורסמו בינואר 2004, מתברר כי כל שבעת היישובים הבדווים בנגב ממוקמים באשכול הנמוך ביותר לפי המדד החברתי-כלכלי. הטבלה שלהלן כוללת את כל היישובים במדינה המשתייכים לאשכול מס' 1, ודירוגן באותו אשכול, ולפיה כל שבעת היישובים הבדואים נמצאים בה :

דירוג באשכול	אשכול	יישוב
1	1	תל שבע
2	1	כסיפה
3	1	ערערה-בנגב
4	1	רהט
5	1	כפר מנדא
6	1	שגב שלום
7	1	חורה
8	1	ביתר עילית
9	1	לקיה
10	1	מודיעין עילית

ראו : "אפיון הרשויות המקומיות ודירוגן לפי הרמה החברתית כלכלית" של הלמ"ס, המצ"ב כנספח 18/ע

4. אחת הבעיות המרכזיות ממנה סובלים היישובים הבדואים בנגב, הינה בעיית האבטלה הפושה בקרבם. אחוזי המובטלים ביישובים הבדואים בנגב הינם הגבוהים ביותר במדינה, כך ששבעת היישובים המוכרים בנגב נמצאים בין 20 היישובים הראשונים עם אחוזי האבטלה הגבוהים ביותר. הטבלה שלהלן כוללת את אחוז המובטלים בכל אחד משבעת היישובים בנגב, ודירוגם בין 20 היישובים הראשונים במדינה עם אחוזי האבטלה:

יישוב	מספר תושבים	אחוז מובטלים	דירוג מבין 20 היישובים
כסיפה (2)	9,117	25,0%	2
ערעה-בנגב (4)	9,227	21,6%	4
שגב שלום (5)	5,141	20,1%	5
לקיה (7)	6,434	19,6%	7
חורה (10)	6,994	18,7%	10
רהט (13)	37,225	17,6%	13
תל שבע (16)	11,493	17,1%	16

ראו "נתוני שירות התעסוקה על שוק העבודה – אפריל-יוני 2003", המצ"ב כנספח 19/ע

5. המשאבים אשר מקצה משרד החינוך למערכת החינוך הערבית-בדואית בנגב הינם מעטים ביותר. משאבים אלו אינם מהווים מענה מינימאלי למצב החמור בו שרויה מערכת החינוך שם. על חומרת מצב זו מעידים דו"חות רשמיים רבים לרבות דו"חות מבקר-המדינה, ועדות ציבוריות, מחקרים שונים ונתונים רשמיים.

6. כך צויין בדו"ח מבקר המדינה 2002, על מערכת החינוך במגזר הבדואי בנגב, כי:

"מערכת החינוך במגזר הבדואי בנגב מאופיינת בנשירה של תלמידים כבר בגני ילדים. הנשירה מהמערכת בולטת בקרב הבנות והיא חריפה מאוד בחטיבה העליונה. מספר התלמידים בכיתות י"ב קטן, ואחוז הזכאים לתעודת בגרות קטן מאוד. שיעור הלומדים בתוך קבוצת הגיל, בכיתה י"ב, בקרב הבדואים בנגב בשנת הלימודים התשנ"ז, היה כ- 43%, ושיעור הזכאים לתעודות בגרות באותה שנה 10.3%. השיעורים האמורים באוכלוסייה הכללית היו כ- 81% וכ- 40%, בהתאמה." (עמ' 96)

ראו : דו"ח מבקר המדינה מס' 52(ב) – 2002, המצ"ב כנספח 20/ע

7. על אחוזי הנשירה בקרב התלמידים הבדואים, והפער הגדול בינם לבין אלו שבקרב התלמידים במגזר היהודי, ניתן ללמוד גם מנתוני משרד החינוך. להמחשה ראו הטבלה שלהלן המשווה בין אחוזי הנשירה (בין השנים 2002 ל- 2003) בקרב התלמידים הבדואים

בשבעת היישובים המוכרים, לפי דרגת כיתה (ט-יב), לבין אחוזי הנשירה בקרב התלמידים היהודים:

	כיתה ט'	כיתה י'	כיתה י"א	כיתה י"ב
חינוך עברי	6.2	6.0	6.7	1.2
רהט	23.6	11.6	19.0	1.0
תל-שבע	17.7	6.3	16.0	13.0
ערערה בנגב	17.0	10.1	14.0	0.0
שגב שלום	15.7	7.3	10.0	3.7
חורה	10.4	9.6	7.3	1.6
כסיפה	7.1	6.9	6.2	5.0
לקיה	5.9	7.6	3.3	8.2

רצ"ב מכתבו של מר יוסי גדיניאן, ראש גף חינוך בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, מיום 17/6/03 כנספח ע/21

8. אחוזי הזכאות לתעודת הבגרות מעידים גם הן על מצבו הקשה, בלשון המעטה של החינוך בקרב האוכלוסייה הערבית-בדואית בנגב. אחוזי הזכאים לתעודת הבגרות בקרב התלמידים הבדואים בנגב הינו נמוך בהרבה מהאחוז בקרב התלמידים היהודים. הטבלה שלהן המבוססת על נתונים שפרסם משרד החינוך, ממחישה זאת:

מגזר	שנת לימודים	לומדים בי"ב	זכאים לתעודת בגרות
יהודי	תשס"א	80.63%	48.20%
	תשס"ב	84.9%	51.5%
בדואי בנגב	תשס"א	63.00%	27.70%
	תשס"ב	60%	25.90%

ראו: הנתונים שפורסמו באתר האינטרנט של משרד החינוך, שצורפו לעתירה כנספח ע/17

מהטבלה לעיל עולה כי בשנת הלימודים תשס"ב 40% מהתלמידים הערבים בנגב שבקבוצת הגיל הרלוונטית לא למדו בכיתה י"ב, וכי כ- 75% מאותה קבוצת גיל אין בידם תעודת בגרות.

9. אם אין די באחוזי הזכאות לתעודת בגרות כדי להצביע על מצב החינוך במגזר הבדואי בנגב, סקירה לאחוזי התלמידים הבדואים העומדים בדרישות הסף של האוניברסיטאות, מחדדת זו היטב. איכות תעודת הבגרות של התלמיד הבדואי בנגב הינה הנמוכה ביותר בארץ, כך שרק כ-46% מתוך קבוצת הזכאים לבגרות עומדים בדרישות הסף של האוניברסיטאות.

	2000	2001	2002
במגזר היהודי	88.6%	87.7%	87.3%
במגזר הבדואי	38.4%	40.7%	46.8%

ראו: מרכז אדוה "זכאות לתעודת בגרות לפי יישוב 2001-2002" אוגוסט 2003, עמ' 7, שצורף לעתירה כנספח ע/17

10. דו"חות ומחקרים רבים, שחלקם יזם משרד החינוך התייחסו למצב הרעוע של החינוך בקרב האוכלוסייה הערבית-בדואית בנגב. בשנת 1997 הורה שר החינוך דאז, מר זבולון המר המנוח, על הקמת ועדה בודקת בראשותו של ד"ר יעקב כץ, לשם בדיקת רמת ההישגים הלימודיים, טיב ההוראה, שיטותיה, כוח אדם בהוראה והכשרתם, שירותי חינוך, מערך מסייע וכו'. ממצאי הוועדה היו קשים ומזעזעים. מבין הדברים שהודגשו בדו"ח הועדה היה נושא ההישגים הנמוכים במערכת החינוך. המחברים ציינו, בין היתר, כי:

"ההישגים הלימודיים בבתי הספר הבדואים בנגב פוגעים בתדמיתו של בית הספר הן בקרב ההורים והן בקרב התלמידים. אחוז התלמידים הבדואים הזכאים לתעודת בגרות היה בדרך כלל הנמוך ביותר בארץ...כתוצאה מכך, שיעור ההשכלה הגבוהה בקרב הבדואים בנגב הוא הנמוך ביותר. מספר המחזיקים בתואר אקדמי (ב.א ומעלה) מגיע ל 135, כלומר כשני בוגרים ל- 1000 בדואים (אבו סעד 1993)."

ראו: דו"ח ועדת כץ, עמ' 11-12 כנספח ע/22

11. הדו"ח הנ"ל הוסיף והתייחס לגורמים העיקריים לרמה הנמוכה של ההישגים האקדמאים ושיעורי הנשירה הגבוהים בקרב התלמידים הבדואים בנגב. בעמ' 13 תחת הכותרת מסקנות והמלצות ציינו חברי הוועדה:

"מערכת החינוך לבדואים בנגב צריכה לקבל משאבים בתחום כוח האדם ובתחום המבנים והציוד שהינם שווים לאלה המקובלים במערכת החינוך היהודית. מערכת החינוך הבדואית חייבת להיערך לטיפול וקליטת המרכיבים האנושיים והפיזיים הנדרשים כדי להתמודד עם דרישות שנות ה- 2000 באופן שווה לזה של היהודים.

לכן משרד החינוך התרבות והספורט צריך לענות לצרכים החיוניים של מערכת החינוך לבדואים בנגב...

יש להכשיר ולהוסיף את מספר המורים והגננות המוסמכים הנדרשים למערכת החינוך הבדואית ובו זמנית לצמצם עד כמה שאפשר העסקת מורים וגננות לא מוסמכים...

יש לטפל בנושא הנשירה מבית ספר באופן מיידני. יש צורך ליצור תוכניות מיוחדות לעידוד הישגרות בבית הספר, תוך שימת לב מיוחדת לחינוך הבנות. משרד החינוך התרבות והספורט צריך להפעיל צוותים בין-מקצועיים (קציני ביקור סדיר, יועצים, פסיכולוגים חינוכיים, עובדים סוציאליים) אשר יטפלו בבעיית הנשירה..

יש להתאים תוכניות הלימודים וספרי הלימוד כך שיהיו רלוונטיים יותר לדרישות הלימודיות לקראת שנות ה-2000, יותר רלוונטיים לזהות ולתרבות ולמורשת הבדואית...

יש להמשיך לפתח ולהפעיל תוכניות העשרה החל מגני הילדים וכלה בכיתות הגבוהות של בתי הספר העל-יסודיים אשר הוכנו והופעלו ביוזמת משרד החינוך. תוכניות העשרה אלה אמורים להביא "לאפליה מתקנת", דהיינו לקידום אוכלוסיית התלמידים הבדואים בצורה מואצת וזאת על מנת לצמצם את הפערים הקיימים.. "

ראו נספח ע/22

12. רובן המכריע של המלצות ועדת כץ טרם יושם.

על יסוד האמור לעיל מתבקש בית משפט נכבד לאשר את תיקון העתירה על ידי הוספת הסעד הרביעי המבוקש ולהוציא מלפניו, במעמד זה, צו על תנאי כמבוקש.

חסן ג'בארין, עו"ד
ב"כ העותרים